

AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON
JURNALI

Агробизнес, наука и технологии

Agribusiness, science and technology

ISSN:
3060-5245

Toshkent-2026

Platform & workflow by
OJS / PKP

BOSH MUHARRIR

Oblomuradov Narzullo Naimovich – i.f.d. (DSc), professor.

Bosh muharrir o'rinbosarlari:

Islamov Soxib Yaxshibekovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Farmonov To'liqin Xayitmurodovich – i.f.d. (DSc), professor.

Muharrir:

Beglayev Uchqun Xurramovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent.

Tahrir hay'atining xalqaro a'zolari:

Kusainov Xalel Xaymullayevich – i.f.d. professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Vilija Aleknevičienė – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)

Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)

Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo'jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))

Daiva Makutenene – professor, (Vilniaus Magnus universiteti, Litva)

Xaitboyeva Nargiza Alikulovna – i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)

Tahrir hay'ati:**08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:**

Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), professor;

Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), professor;

Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), professor;

Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), professor;

Askarov Nazimjon Niyozovich – i.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Altinbek Yangibayevich – i.f.d. (DSc), professor;

Boltayev Abror Sayitmuradovich – i.f.d. (DSc), dotsent;

Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich – i.f.n. professor;

Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n. dotsent;

Achilov Mashrab Ulug'bekovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n. dotsent;

Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Yangiboyev Dilshod G'ulomovich – i.f.f.d. (PhD);

Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n. dotsent;

Dexkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Roziqov Jahongir Mustaqim o'g'li – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Ibragimova Madina Ismoilovna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li – i.f.f.d. (PhD).

06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari:

Shokirov Alisher Djuraboyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc);

Abdiyev Fozil Rashidovich – q.x.f.d. (DSc);

Sattorov Maqsud Axtamovich – q.x.f.d. (DSc);

Yuldashov Nurbek Ergashovich – v.f.d. (DSc);

Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich – q.x.f.d. (DSc), dotsent;

Namazov Ixtiyor Choriyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Xudayqulov Jonibek Bozarovich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o'g'li – q.x.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n., katta ilmiy xodim;

Atabayev Ma'ruf Maxmudovich – q.x.f.n. professor;

Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD);

Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.n. dotsent;

Elboboyev Abdug'ani Shuxrat o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Muxammadov Yo'ldoshbek Akmal o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Idrisov Xusanjon Abdujabborovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

MUASSIS

Toshkent davlat agrar
universiteti

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko'chasi, 2-uy.

Jurnalning telegram manzili:

t.me/agrobiznes_elektronjurnal

E-mail: licht-1989@mail.ru

Jurnalning rasmiy sayti:

<https://www.agrobiznesjournal.uz>

Tel: +(998) 93 439 30 00

JURNALNING ILMIYLIGI:

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 30.11.2024-yildagi
№364/5-sonli qarori bilan
08.00.00-Iqtisodiyot fanlari
bo'yicha, 08.05.2025-yildagi
№370/5-sonli qarori bilan
06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari
bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy
ilmiy natijalarini chop etish
tavsiya etilgan milliy ilmiy
nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

Elektron nashr, 101-sahifa.
2026-yil, oktabr.

MUNDARIJA

KONSTANTIN IVANOVICH KURPAYANIDI

Green energy transition in Central Asia: capacity growth, technological diversification and system constraints.....11

TURSUNKULOVA GULCHIROY BURXONOVNA

Meva-sabzavotchilik korxonalarida biologik aktivlarni hisobga olishni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish.....24

MO'MINOV ABDUVALI AKBARALIEVICH, DJO'RAEV MUQIMJON YAQUBJONOVICH

Tritikale seleksiyasida molekulyar markerlardan foydalanishning iqtisodiy samaradorligi: QTL, SSR, SNP va KASP yondashuvlari asosida.....30

KARIMOV NURBEK DEXKANOVICH

Yeryong'oq yetishtirishda oqqanotga qarshi kimyoviy himoya tadbirlarining iqtisodiy samaradorligini baholash.....43

SAYIPOV BEGZOD RAHIMOVICH

Valyuta kursi tebranishlari indeksini hisoblash va baholash.....53

KARIMOV NURBEK DEXKANOVICH

Yeryong'oq ekinlarida o'rgimchak kanaga qarshi kimyoviy kurash choralarining iqtisodiy samaradorligini baholash.....63

SHOMURODOV TOHIR BOYMUROD O'G'LI

Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda aholi daromadlarining o'rni haqidagi nazariy yondashuvlar.....73

МУСТАФОКУЛОВА ЗАРИФА

Сравнительный анализ лидерства в условиях кризиса и роль молодых лидеров в развитии.....80

BOZOROVA MUHABBAT TOXTAYEVNA

Korxonalarda davr xarajatlarining iqtisodiy mohiyati, mazmuni va tasnifi.....87

RAXIMJONOVA SHOHSANAM BAXODIROVNA

Davlat-xususiy sheriklik asosida ijtimoiy soha infratuzilmasini rivojlantirishda "Value for Money" (VfM) baholash mexanizmini takomillashtirish.....95

QURBANOVA OYDIN TO'LQIN QIZI

Ishlab chiqarish korxonalari raqobatbardoshligini baholashning integral ko'rsatkichini shakllantirish.....101

UO'K: 338.45:339.137.2

ISHLAB CHIQARISH KORXONALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASHNING INTEGRAL KO'RSATKICHINI SHAKLLANTIRISH

QURBANOVA OYDIN TO'LQIN QIZI

Abu Rayhon Beruniy nomidagi

Urganch davlat universiteti

“Iqtisodiyot” kafedrası tayanch doktoranti

E-mail: oy.kurbanova1712@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada ishlab chiqarish korxonalari raqobatbardoshligini baholashning integral ko'rsatkichini shakllantirish metodikasi taklif etilgan. Xalqaro nufuzli jurnallarda qo'llanilayotgan entropiya, CRITIC va TOPSIS usullari birlashtirilib, mintaqaviy etalonga tayangan gibrid model ishlab chiqilgan. Model Milliy statistika qo'mitasi va Xorazm viloyati statistika boshqarmasining 2025–2026-yillar ma'lumotlari asosida 14 hudud misolida aprobatsiyadan o'tkazildi. Natijalarga ko'ra, Xorazm viloyati integral ko'rsatkich bo'yicha 0,224 ball bilan 11-o'rinni egallagan, orqada qolishning qariyb 58 foizi eksport salohiyatining past darajasi bilan izohlanadi. Raqobatbardoshlikni oshirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: raqobatbardoshlik, integral ko'rsatkich, ishlab chiqarish korxonasi, entropiya usuli, CRITIC, TOPSIS, eksport sig'imi, Xorazm viloyati.

Аннотация. В статье предложена методика формирования интегрального показателя оценки конкурентоспособности производственных предприятий. На основе применяемых в ведущих международных журналах методов энтропии, CRITIC и TOPSIS разработана гибридная модель, опирающаяся на региональный эталон. Модель апробирована на данных Национального комитета по статистике и Управления статистики Хорезмской области за 2025–2026 гг. по 14 регионам. Хорезмская область с индексом 0,224 заняла 11-е место; около 58% отставания объясняется низким экспортным потенциалом. Предложены практические рекомендации.

Ключевые слова: конкурентоспособность, интегральный показатель, производственное предприятие, метод энтропии, CRITIC, TOPSIS, экспортёмкость, Хорезмская область.

Abstract. The article proposes a methodology for constructing an integral indicator to assess the competitiveness of manufacturing enterprises. A hybrid model anchored to a regional benchmark is developed by combining the entropy, CRITIC and TOPSIS methods used in leading international journals. The model is tested on 2025–2026 data of the National Statistics Committee and the Khorezm Regional Statistics Department for 14 regions. Khorezm region ranks 11th with an index of 0.224; about 58% of its gap is explained by weak export capacity. Practical recommendations are provided.

Keywords: competitiveness, integral indicator, manufacturing enterprise, entropy method, CRITIC, TOPSIS, export intensity, Khorezm region.

KIRISH

2025-yilda respublikada 1 101,1 trln so'mlik sanoat mahsuloti ishlab chiqarilib, fizik hajm indeksi 106,8 %ni, 2026-yilning yanvar–avgustida esa 926,5 trln so'm va 108,0 %ni tashkil etdi; sanoat korxonalari soni 59,8 mingtadan (1.01.2026) 65,3 mingtaga (1.09.2026) yetdi [1, 2]. Biroq miqdoriy o'sish o'z-o'zidan raqobatbardoshlikni anglatmaydi: ishlab chiqaradigan sanoatda yuqori texnologiyali tarmoqlar ulushi bor-yo'g'i 1,1 %, quyi texnologiyalilar ulushi esa 40,1 % [1].

Xorazm viloyatida sanoat hajmi 2016-yildagi 2,8 trln so'mdan 2025-yilda 34,3 trln so'mga yetgan [3], 2026-yilning 8 oyida fizik hajm indeksi 108,3 % bo'lib, 889 ta yangi sanoat korxonasi tashkil etilgan (o'tgan yilga nisbatan +140 ta) [4].

Shunga qaramay, korxonalar raqobatbardoshligini yagona va xalqaro standartlarga mos o'lchov bilan baholash amaliyoti shakllanmagan.

Amaliyotda raqobatbardoshlik ko'pincha alohida xususiy ko'rsatkichlar orqali tavsiflanadi, integral baholashda esa vaznlar ekspert yo'li bilan subyektiv belgilanadi. Shu bois tadqiqotning maqsadi – nufuzli ilmiy jurnallarda qo'llanilayotgan obyektiv vaznlash va ideal yechimga yaqinlik usullari asosida ishlab chiqarish korxonalari raqobatbardoshligining mintaqaga moslashtirilgan integral ko'rsatkichini shakllantirish va uni 2025–2026-yillar rasmiy ma'lumotlarida aprobatsiyadan o'tkazishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI

M. Porterga ko'ra, raqobat ustunligi resurslardan foydalanish unumdorligi bilan belgilanadi [5]; R.A. Fatxutdinov korxona raqobatbardoshligini xususiy ko'rsatkichlarning vaznli yig'indisi orqali baholashni taklif etgan, biroq vaznlar ekspert baholariga tayanadi [6]. YUNIDOning CIP indeksida aholi jon boshiga sanoat qo'shilgan qiymati va sanoat eksporti salohiyat va jahon bozoriga ta'sir o'lchamlarini ifodalaydi [7]. OECD–JRC qo'llanmasi normallashtirish, vaznlash, agregatsiya va sezgirlik tahlilini majburiy bosqichlar deb belgilaydi [8], S. Greco va hammualliflar esa vaznlash usuli reytingni o'zgartirishi mumkinligini ko'rsatib, barqarorlik tekshiruvini asoslagan [9].

Obyektiv vaznlashda C. Shannon entropiyasiga asoslangan usul [10] ko'rsatkichlarning farqlanish darajasini, CRITIC usuli [11] esa kontrastlik bilan birga korrelyatsion ziddiyatni hisobga oladi; TOPSIS usuli [12] obyektlarning ideal yechimlardan masofasini o'lchaydi. Scientific Reports jurnalida 2025-yilda chop etilgan tadqiqotda entropiya vaznlariga korrelyatsion tuzatish kiritish va ideal yechimni kontekstga moslashtirish baholash aniqligini oshirgani ko'rsatilgan [13]. Mahalliy tadqiqotlarda esa Xorazm sanoati asosan tavsifiy-statistik yondashuvda o'rganilgan, gibrid obyektiv vaznlash va mintaqaviy etalonga tayangan integral model qo'llanilmagan – bu tadqiqotning ilmiy yangiligini belgilaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Model ikki darajali: mikrodarajada korxona raqobatbardoshligi to'rt blokda 12 ta ko'rsatkich orqali baholanadi (1-jadval), mezodarajada esa rasmiy statistikadagi beshta ko'rsatkich asosida hududlar baholanib, korxonalar uchun mintaqaviy etalon shakllantiriladi.

1-jadval

Ishlab chiqarish korxonasi raqobatbardoshligining ko'rsatkichlar tizimi

Blok	Ko'rsatkich	Hisoblash formulasi	Yo'nalishi	Manba
Ishlab chiqarish samaradorligi	K_1 – mehnat unumdorligi	Q / L	+	Statistik hisobot
	K_2 – quvvatlardan foydalanish	$Q_f / Q_{\max}$	+	
	K_3 – material sig'imi	M / Q	–	
Moliyaviy barqarorlik	K_4 – sotish rentabelligi	SF / TS	+	Moliyaviy hisobot
	K_5 – joriy likvidlik	JA / JM	+	

Blok	Ko'rsatkich	Hisoblash formulasi	Yo'nalishi	Manba
	K_6 – avtonomiya koeffitsiyenti	$O'K / A$	+	
Bozor va eksport	K_7 – eksport ulushi	E / TS	+	Statistika, bojxona
	K_8 – mintaqaviy bozor ulushi	TS_i / TS_{tarmoq}	+	
	K_9 – ishlab chiqarish o'sishi	$FHI, \%$	+	
Innovatsion-investitsion	K_{10} – investitsiya intensivligi	I / AF	+	Statistik hisobot
	K_{11} – asosiy fondlar eskirishi	Esk / AF	–	
	K_{12} – yangi mahsulot ulushi	TS_{yangi} / TS	+	

Manba: muallif ishlanmasi [6, 7, 8] asosida. Q – mahsulot, L – xodimlar, M – moddiy xarajat, SF – sof foyda, TS – tushum, JA/JM – joriy aktiv/majburiyat, O'K – o'z kapitali, A – aktivlar, E – eksport, I – investitsiya, AF – asosiy fondlar.

Asimmetrik taqsimotli ko'rsatkichlar logarifmlanadi [8], so'ngra min–max usulida normallashtiriladi (destimulyatorlar uchun teskari ko'rinishda):

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_i x_{ij}}{\max_i x_{ij} - \min_i x_{ij}} \quad (1)$$

Entropiya usulida vaznlar quyidagicha aniqlanadi (n – obyektlar soni):

$$e_j = -\frac{1}{\ln n} \sum_{i=1}^n p_{ij} \ln p_{ij}, \quad p_{ij} = \frac{z_{ij}}{\sum_{i=1}^n z_{ij}}, \quad w_j^E = \frac{1-e_j}{\sum_{j=1}^m (1-e_j)} \quad (2)$$

CRITIC usulida σ_j – standart chetlanish, r_{jk} – korrelyatsiya koeffitsiyenti:

$$C_j = \sigma_j \sum_{k=1}^m (1 - r_{jk}), \quad w_j^C = \frac{C_j}{\sum_{j=1}^m C_j} \quad (3)$$

Ikki usulning kombinatsiyalangan vazni ($\alpha = 0,5$) va vaznli normallashtirilgan qiymatlar:

$$w_j = \alpha w_j^E + (1 - \alpha) w_j^C, \quad v_{ij} = w_j z_{ij} \quad (4)$$

Mintaqaga moslashtirish uchun ijobiy ideal yechim (v_j^{id}) respublika etaloni bilan bog'lanadi (z_j^{RES} – respublikadagi eng yaxshi hudud qiymati), salbiy ideal v_j^{min} – tanlanma minimumi. Bu viloyat korxonalarining zaif tanlanmasi o'zini sun'iy yuqori baholashining oldini oladi:

$$v_j^{id} = \max(v_j^{max}; w_j z_j^{RES}), \quad v_j^{max} = \max_i v_{ij}, \quad v_j^{min} = \min_i v_{ij} \quad (5)$$

Ideal yechimlardan masofa (D_i^+ – v_i^{id} dan, D_i^- – v_i^{min} dan) va integral raqobatbardoshlik ko'rsatkichi (IRK):

$$D_i^\pm = \sqrt{\sum_{j=1}^m (v_{ij} - v_j^\pm)^2}, \quad IRK_i = \frac{D_i^-}{D_i^+ + D_i^-} \quad (6)$$

IRK 0 dan 1 gacha o'zgaradi; darajalar o'rtacha $\pm 0,5$ standart chetlanish mezonini bilan ajratiladi, barqarorlik vaznlarni $\pm 10\%$ o'zgartirish va muqobil agregatsiya bilan tekshiriladi [9].

Aprobatsiya ko'rsatkichlari: X_1 – aholi jon boshiga sanoat mahsuloti (2025, mln so'm); X_2 va X_3 – fizik hajm indeksi (2025-yil va 2026-yil yanvar–avgust, %); X_4 – aholi jon boshiga eksport (2025, dollar); X_5 – eksport sig'imi (1 trln so'mlik sanoat mahsulotiga eksport, mln dollar). Ular CIP indeksi o'lchamlariga mos keladi [7]. Manbalar: sanoat [1, 2], eksport [14] va aholi soni [15] bo'yicha rasmiy ma'lumotlar (to'rt hudud aholisi respublika jamiga mutanosib baholandi).

TAHLILLAR VA ASOSIY NATIJALAR

2025-yilda Xorazm viloyatida 34 276,1 mlrd so'mlik sanoat mahsuloti ishlab chiqarildi, fizik hajm indeksi 108,4 % bo'lib, respublika ko'rsatkichidan (106,8 %) 1,6 foiz band yuqori [1]. 2026-yilning yanvar–avgustida respublika ma'lumotlariga ko'ra hajm 27 628,1 mlrd so'm (108,2 %) [2], viloyat statistika boshqarmasining dastlabki ma'lumotlarida esa 23 398,2 mlrd so'm (108,3 %) [4]; farq qamrov va aniqlashtirish bosqichlari bilan bog'liq bo'lishi mumkin, shu bois qiyoslashda respublika ma'lumotlari qo'llanildi (2-jadval).

2-jadval

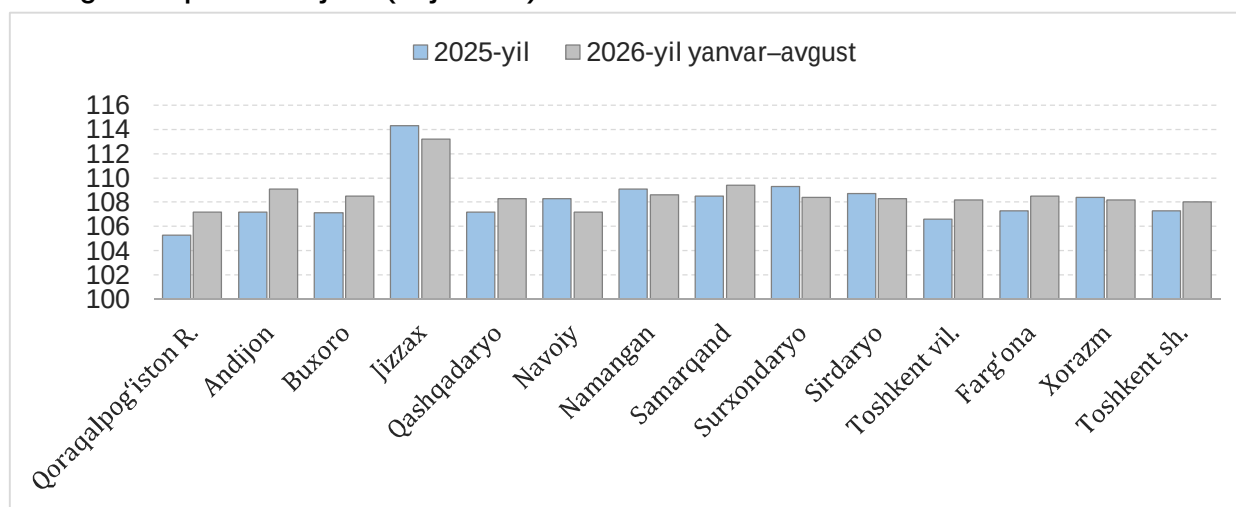
Xorazm viloyati sanoatining asosiy ko'rsatkichlari (2025–2026-yillar)

Ko'rsatkich	2025-yil		2026-yil yanvar–avgust	
	Xorazm	Respublika	Xorazm	Respublika
Sanoat mahsuloti, mlrd so'm	34 276,1	1 101 130,8	27 628,1	926 472,3
Fizik hajm indeksi, %	108,4	106,8	108,2	108,0
Respublikadagi ulushi, %	3,1	100,0	3,0	100,0
Aholi jon boshiga sanoat mahsuloti, mln so'm*	16,6	28,8	13,4	24,2
Eksport, mln AQSH dollari	435,7	33 800,0	345,8	–
Eksport sig'imi, mln dollar / trln so'm	12,7	30,7	–	–

Manba: [1, 2, 4, 14] ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari. * 2026-yil 1-yanvar holatidagi aholi soniga nisbatan hisoblangan.

Viloyat dinamika bo'yicha o'rtachadan yuqori, ammo aholi jon boshiga sanoat mahsuloti respublika darajasining 57 %ini, eksport sig'imi 41 %ini tashkil etadi; 2026-yilgi eksport o'sishi (+20,1 %) [4] tafovutni hali yopmagan. 2023-yil boshida sanoat hajmining 43,2 %i Tuproqqal'a tumaniga to'g'ri kelgani [16] yuqori hududiy konsentratsiyani ko'rsatadi.

Kombinatsiyalangan vaznlar bo'yicha eng yuqori ahamiyat eksport sig'imi ($X_5 - 0,255$), aholi jon boshiga eksport ($X_4 - 0,222$) va 2026-yilgi o'sish sur'atiga ($X_3 - 0,211$) to'g'ri keldi, ya'ni hududlarni eng ko'p farqlaydigan omil – tashqi bozorga chiqish darajasi (3-jadval).

Manba: [1, 2] ma'lumotlari asosida tuzilgan.

1-rasm. Hududlar kesimida sanoat ishlab chiqarishining fizik hajm indeksi, %

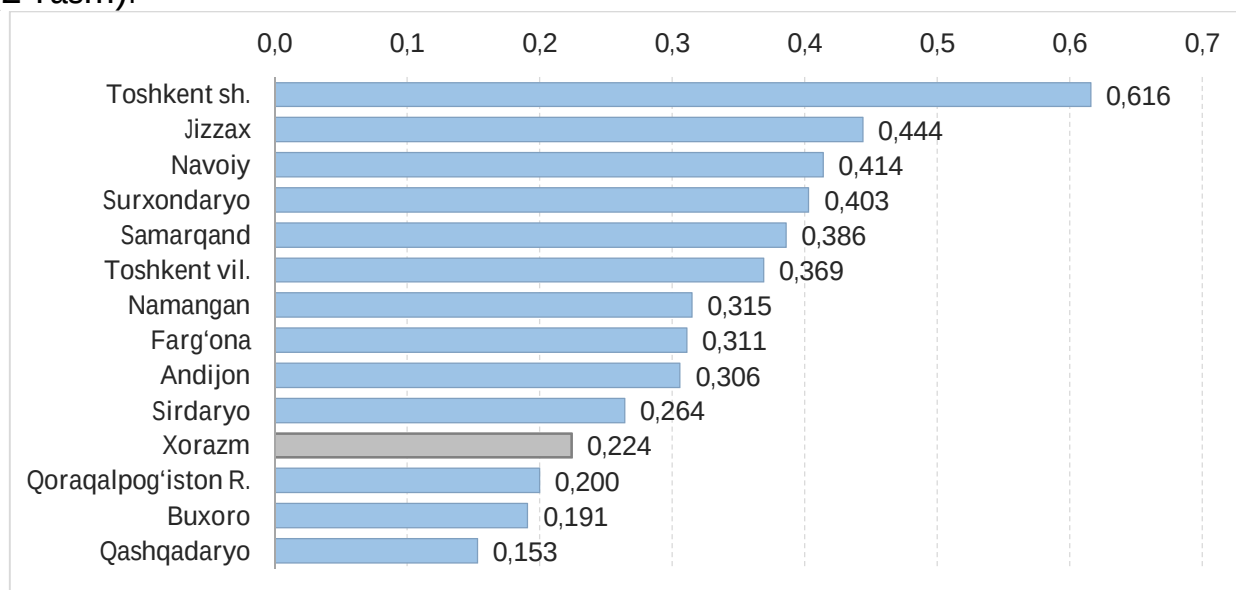
3-jadval

Hududlar ishlab chiqarish korxonalari raqobatbardoshligining integral ko'rsatkichi

Hudud	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	IRK	Daraja	O'rin
Toshkent sh.	65,2	107,3	108,0	2 077	31,8	0,616	yuqori	1
Jizzax	22,5	114,3	113,2	174	7,7	0,444	yuqori	2
Navoiy	175,6	108,3	107,2	1 259	7,2	0,414	yuqori	3
Surxondaryo	6,2	109,3	108,4	169	26,9	0,403	yuqori	4
Samarqand	13,2	108,5	109,4	274	20,8	0,386	o'rta	5
Toshkent vil.	53,9	106,6	108,2	696	12,9	0,369	o'rta	6
Namangan	12,6	109,1	108,6	226	18,0	0,315	o'rta	7
Farg'ona	14,1	107,3	108,5	260	18,5	0,311	o'rta	8
Andijon	30,6	107,2	109,1	369	12,1	0,306	o'rta	9
Sirdaryo	27,8	108,7	108,3	299	10,8	0,264	past	10
Xorazm	16,6	108,4	108,2	211	12,7	0,224	past	11
Qoraqalpog'iston R.	14,2	105,3	107,2	212	15,0	0,200	past	12
Buxoro	25,4	107,1	108,5	196	7,7	0,191	past	13
Qashqadaryo	12,9	107,2	108,3	138	10,8	0,153	past	14
Vazn (w_j)	0,159	0,153	0,211	0,222	0,255			

Manba: muallif hisob-kitoblari. Daraja chegaralari: yuqori – IRK > 0,390; o'rta – 0,267–0,390; past – IRK < 0,267.

Yuqori darajali guruhga Toshkent shahri, Jizzax, Navoiy va Surxondaryo kirdi; Jizzax o'sish sur'ati, Surxondaryo esa eksport sig'imi hisobiga yetakchilar qatorida. Xorazm 0,224 ball bilan 11-o'rinda, yetakchi darajasining 36 %iga teng (2-rasm).

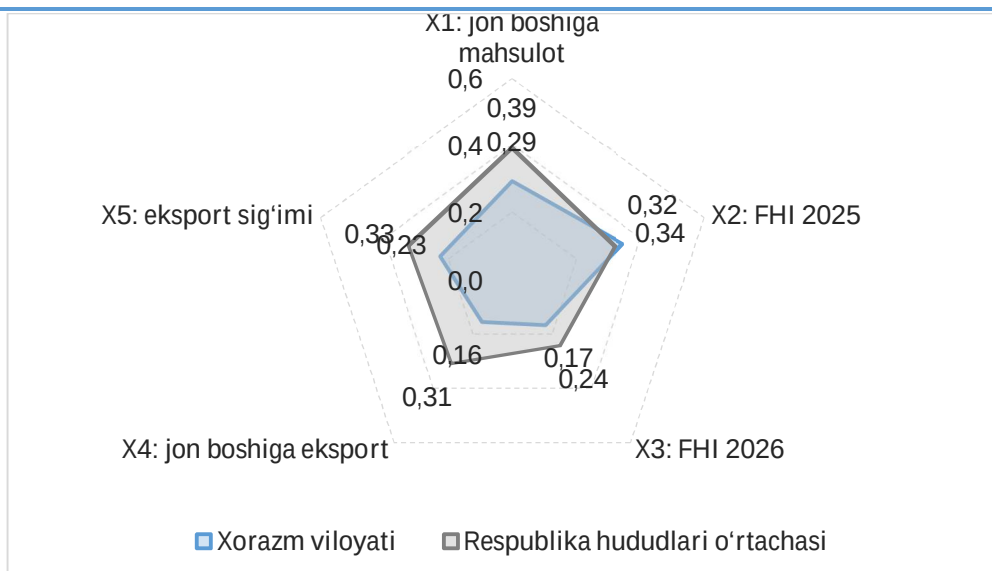

Manba: muallif hisob-kitoblari.

2-rasm. Hududlarning integral raqobatbardoshlik ko'rsatkichi (IRK) bo'yicha reytingi

Xorazmning ideal yechimdan uzoqligini omillarga ajratish natijasida masofaning 30,5 %i eksport sig'imi, 27,5 %i jon boshiga eksport, 24,2 %i 2026-yilgi o'sish sur'ati, atigi 17,8 %i miqyos va 2025-yilgi dinamika hissasiga to'g'ri kelishi aniqlandi. 3-rasm ham viloyat 2025-yilgi o'sish bo'yicha o'rtachadan yuqori, eksport ko'rsatkichlari bo'yicha esa o'rtachaning yarmi atrofida ekanini ko'rsatadi.

Manba: muallif hisob-kitoblari.

3-rasm. Xorazm viloyati va respublika o'rtachasining normallashtirilgan ko'rsatkichlar profili

Vaznlarni $\pm 10\%$ ga o'zgartirganda Xorazmning o'rni o'zgarmadi, teng vaznlarda ham 11-o'rinda qoldi ($IRK = 0,244$), TOPSIS va chiziqli agregatsiya reytinglari orasidagi Spirmen korrelyatsiyasi 0,969 ga teng – model ishonchli.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi. Birinchidan, entropiya–CRITIC vaznlari va respublika etaloniga tayangan TOPSIS agregatsiyasidan iborat gibrid model korxonalar raqobatbardoshligini subyektiv baholarsiz, xalqaro standartlarga mos baholash imkonini beradi. Ikkinchidan, Xorazm viloyati yuqori o'sish sur'atlariga qaramay, integral ko'rsatkich bo'yicha past darajali guruhga kiradi. Uchinchidan, raqobatbardoshlikni cheklovchi asosiy omil – ishlab chiqarish hajmi emas, balki tashqi bozorga chiqish darajasi.

Takliflar:

1. Viloyat hokimligi va statistika boshqarmasi hamkorligida korxonalar uchun K_1 – K_{12} ko'rsatkichlari asosida IRK monitoringini har chorakda yuritish va uni qo'llab-quvvatlash dasturlarida mezon sifatida qo'llash.
2. Eksport sig'imini hududlar o'rtachasi (15,2 mln dollar / trln so'm) darajasiga yetkazishni maqsadli ko'rsatkich etib belgilash – 2025-yil hajmlarida bu qo'shimcha 86 mln dollar eksportga teng; buning uchun to'qimachilik, oziq-ovqat va mebel korxonalarini xalqaro sertifikatlash, eksport krediti va logistika xarajatlarini qoplash mexanizmlarini kengaytirish.
3. 2026-yilda tashkil etilgan 889 ta yangi sanoat korxonasini kichik sanoat zonalari va kooperatsiya zanjirlariga jalb etib, mahalliy xomashyoni chuqur qayta ishlashni oshirish.
4. Sanoatning Tuproqqal'a tumaniga bog'liqligini kamaytirish uchun Urganch shahri, Urganch, Shovot va Xonqa tumanlarida o'rta texnologiyali tarmoqlarni rivojlantirish. Kelgusida model 2021–2026-yillar panel va korxona mikroma'lumotlari asosida dinamik shaklda kengaytirilishi maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. O'zbekiston Respublikasida sanoat ishlab chiqarishi: 2025-yil yanvar–dekabr oylari uchun (press-reliz). – Toshkent, 21.01.2026. – URL: <https://stat.uz>
2. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. O'zbekiston Respublikasida sanoat ishlab chiqarishi: 2026-yil yanvar–avgust oylari uchun (press-reliz). – Toshkent, 30.09.2026. – URL: <https://stat.uz>
3. Xorazmni zamonaviy qiyofaga keltirish, yo'l va suv infratuzilmasini yaxshilashga 1 mlrd 600 mln dollar ajratiladi // Gazeta.uz. – 04.03.2026. – URL: <https://www.gazeta.uz/oz/2026/03/04/xorazm/>
4. Xorazm viloyati statistika boshqarmasi. Sanoat, yangi korxonalar va eksport bo'yicha rasmiy axborotlar (28.09–03.10.2026). – URL: <https://xorazmstat.uz>
5. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1990. – 855 p.
6. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 312 с.
7. UNIDO. Competitive Industrial Performance (CIP) Index: methodology and database. – Vienna: United Nations Industrial Development Organization. – URL: <https://stat.unido.org>
8. OECD, JRC. Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide. – Paris: OECD Publishing, 2008. – 162 p.
9. Greco S., Ishizaka A., Tasiou M., Torrisi G. On the methodological framework of composite indices: a review of the issues of weighting, aggregation, and robustness // Social Indicators Research. – 2019. – Vol. 141, No 1. – P. 61–94.
10. Shannon C.E. A mathematical theory of communication // Bell System Technical Journal. – 1948. – Vol. 27, No 3. – P. 379–423.
11. Diakoulaki D., Mavrotas G., Papayannakis L. Determining objective weights in multiple criteria problems: the CRITIC method // Computers & Operations Research. – 1995. – Vol. 22, No 7. – P. 763–770.
12. Hwang C.L., Yoon K. Multiple Attribute Decision Making: Methods and Applications. – Berlin: Springer, 1981. – 259 p.
13. Jiang S. Evaluation of new quality productive forces in Henan province based on improved entropy weight-TOPSIS method and deep learning // Scientific Reports. – 2025. – Vol. 15. – Art. 35434. – DOI: 10.1038/s41598-025-19309-8.
14. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Eksportda qaysi hududlar yetakchi? – Toshkent, 10.03.2026. – URL: <https://stat.uz>
15. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. O'zbekiston aholisi 38,2 mlndan oshdi (2026-yil 1-yanvar holatiga). – URL: <https://stat.uz>
16. Xorazm viloyati statistika boshqarmasi. Xorazm viloyatining sanoat ishlab chiqarishi: 2023-yil yanvar (press-reliz). – Urganch, 2023. – URL: <https://xorazmstat.uz>

Mas'ul muharrir: Beglayev Uchqun

Musahhih: Boltayev Nurali

Sahifalovchi va dizaynerlar: Normurodov Sarvar,
Sharipov Shoxruh

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul hisoblanadi. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqolalar, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: licht-1989@mail.ru

Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjurnal

Telefon raqami: +998939018320, +998934393000

Jurnal rasmiy sayti: <https://www.agrobiznesjournal.uz>

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali 2023-yil 23-maydan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669225** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №083688